

TRATATIVELE PRELIMINARE DESFĂȘURATE ÎN VEDEREA ÎNCHEIERII CONVENȚIEI COMERCIALE ROMÂNNO-AUSTRO-UNGARE DIN 1875

ANGHEL POPA

Începînd din a doua jumătate a secolului trecut, România era interesată să obțină din partea Turciei dreptul de a încheia tratate cu caracter economic cu alte state. În permanență, aceste solicitări întîmpinau opoziția Porții, care-și justifica atitudinea prin existența firmanului de investitură din 1866, potrivit căruia România nu avea dreptul să încheie nici o convenție directă cu o altă țară ¹.

Oamenii politici români au sesizat că este necesar să fie întreprinse acțiuni directe pe lîngă puterile interesate de a încheia tratate economice cu România. În acest sens, primele demersuri au fost făcute la Viena.

În perioada premergătoare pactului dualist austro-ungar, primul ministru al României, I. Ghica, la 15/27 februarie 1867 ² a trimis pe ministrul de externe, Gh. Știrbey, într-o misiune specială la Viena în vederea angajării unor convorbiri cu guvernul austriac în probleme ce interesau ambele țări. Primit de împăratul Francisc Iosif, trimisul român declara, în numele prințului Carol I, că România este interesată în stabilirea unor relații de înțelegere cu țara vecină.

Ca o confirmare a celor declarate, au început tratativele între Gh. Știrbey și noul cancelar austriac, baronul Ferdinand Friedrich von Beust ³.

O înțelegere alcătuită din cinci puncte, propusă de reprezentantul român, a stat la baza tratatelor ⁴. Punctul al doilea prevedea încheierea unei convenții referitoare la comerțul direct și de tranzit, pe bază de avantaj reciproc, precum și reducerea prețurilor la unele articole speciale ⁵.

¹ T. Maiorescu, *Istoria contemporană a României*, București, 1925, p. 68.

² *Memoriile regelui Carol I al României*, București, (f.a.) vol. III, p. 31 (în continuare se va cita: *Memoriile regelui Carol I*).

³ Baronul von Beust, reprezentant al curentului de revanșă, era omul care, în concepția politicianilor vremii, avea să restabilească ordinea în cadrul imperiului după dezastruoasa înfrîngere dela Sadova. „Era ambițios și ca ministru al unui stat mic, a făcut o politică mare, aproape pînă la ridicol”. (R. Ch a r m a t z, *Geschichte der auswärtigen Politik österreichs im 19. Jahrhundert*, 1848, bis 1895, II, Ed. B.G. Teubner, Leipzig-Berlin, 1918, p. 77).

⁴ V. N e t e a, *Înființarea agenției diplomatice române de la Viena și recunoașterea independenței României de către Austro-Ungaria*, în „Studii”, tomul XX, nr. 3, 1967, p. 478.

⁵ *Memoriile regelui Carol I*, vol. III, p. 32.

Răspunsul pozitiv al lui Beust, dar mai ales acreditarea consulului austriac la București la 22 februarie /6 martie 1867, dovedeau că Austria era interesată să consolideze relațiile cu România. În același sens se exprima și Gh. Stirbey, la 5/17 martie 1867⁶, când informa Bucureștii despre tratativele purtate la Viena, subliniind în mod deosebit faptul că a fost bine primit⁷.

Dar, blamat de Cameră, guvernul prezidat de I. Ghica demisiona. Noul guvern condus de A. Crețulescu, o coaliție a grupărilor politice liberale, purta pecetea gândirii liberal-radicalilor, în frunte cu I. C. Brătianu și Ștefan Golescu, fapt ce se va simți în special pe plan extern printr-o politică națională.

Apropierea tot mai evidentă dintre clasele dominante austriece și maghiare care pregăteau încheierea pactului dualist, act ce avea să prelungească existența monarhiei habsburgice, a determinat guvernul liberal român să desfășoare o politică antiaustriacă. Așa se explică întreruperea tratativelor româno — austriece de la începutul anului 1867.

Presiunile exercitate asupra României de către puterile interesate, ca urmare a încordării relațiilor româno-austriece, au determinat guvernul liberal, pentru a calma situația, să reia tratativele cu Viena în vederea încheierii unui tratat comercial.

Pe de altă parte, trebuie spus că, pentru realizarea acestuia, militau nu numai politicieni ai vremii, dar și reprezentanți ai vieții economice din România. O dovadă în acest sens o constituie memoriul din 8/20 martie 1867, adresat prințului Carol I, de către un grup de comercianți români, aflați în capitala Austriei, care solicitau încheierea unei convenții româno-austriece și numirea unui agent diplomatic care să le apere interesele, explicând cererea prin importanța comercială a Vienei, caracterizată drept „punctul principal al comerțului nostru și trecătoare între celelalte țări unde interesul nostru vital ne poartă”⁸.

Că problemei în cauză i s-a acordat atenție din partea guvernului român, o dovedește ședința Consiliului de miniștri din 23 mai 1867⁹, în cadrul căreia, ministrul de externe Ștefan Golescu a prezentat un expozit relativ la tratativele purtate cu Viena până în acel moment, în vederea realizării dezideratelor ce au fost abordate în cadrul memoriului amintit.

Încheierea pactului dualist, austro-ungar, uniunea forțată a Transilvaniei cu Ungaria, atitudinea de solidaritate a opiniei publice românești¹⁰ și a unor personalități politice cu frații transilvăneni au determinat încordarea la maximum a relațiilor româno-austro-ungare. O continuare a tratativelor

⁶ V. Maciu, *România și pactul dualist austro-ungar din 1867*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, Ed. Academiei, București, 1968, p. 299.

⁷ După unii autori, se pare că, în afara problemelor economice, Gh. Stirbey a căutat să obțină sprijinul Austriei ca, în eventualitatea „(. . .) unor apropiate încercături noi în Orient, să se poată face ca furtuna să rămână depărtată de granițele României” (*Memoriile regelui Carol I*, vol. III, p. 34).

⁸ V. Netea, *op. cit.*, în loc. cit., p. 478.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Vezi V. R u s s u, *Din lupta opiniei publice românești împotriva constituirii dualismului austro-ungar (1866—1868)*, în „*Analele științifice ale Universității Al.I. Cuza din Iași*”, (serie nouă), tom. XIV, 1968.

economice cu dubla monarhie, în noile condiții, nu mai era posibilă. Abia în 1868, va interveni o schimbare, când România semna o convenție cu consorțiul austriac Offenheim,¹¹ privind concesionarea căii ferate române de la granița cu Austro-Ungaria (Bucovina), de-a lungul Moldovei, pînă la Galați.

La 5/17 mai 1869, guvernul român solicita Austro-Ungariei aprobarea pentru „cotarea la Bursa Vienei a valorilor române”¹², cu preferință pentru acțiunile concesiunii Strousberg. Cu toate că răspunsul a fost negativ, motivîndu-se că acțiunile Strousberg nu se bucurau de succes, Viena, după cum informa agentul diplomatic român la 8/20 iunie 1870¹³, își manifesta dorința de a investi capital în România.

Toate aceste căutări și demersuri pe plan economic atît din partea României cît și a Austro-Ungariei, dovedeau pînă la evidență, că „domina tot mai simțit convingerea că considerațiuni de natură politică și economică cereau neapărat încheierea unei convenții¹⁴ între cele două state.

În ce privește Austro-Ungaria, din cauza situației sale geografice, a relațiilor comerciale, era interesată să-și asigure piața românească, cu atît mai mult cu cît concurența engleză și franceză constituia un real pericol pentru comerțul austro-ungar. Adăugînd la aceste realități greutățile produse de un comerț neregulat și un tarif defectuos, găsim adevăratele cauze ce au determinat dubla monarhie să persevereze în vederea încheierii unui tratat economic cu România. Acestor factori de natură economică li se adăugau considerente de ordin politic.

Ideea unui tratat economic cu Austro-Ungaria a găsit susținători și în rîndul politicianilor români, care plecau de la premisa că, în acest fel, România obținea o autonomie deplină, fără a fi neglijate problemele economice care în concepția lor, aveau menirea de a lărgi cadrul tratatului, dar fără a afecta preponderența celor politice.

Problema încheierii unui tratat economic româno-austro-ungar va intra într-o fază nouă și definitivă, în 1871, cînd este numit ca ministru de externe al imperiului dualist contele I. Andrássy¹⁵.

Potrivit concepției sale, un tratat economic cu România ar fi adus (...) „nu numai foloase economice Austro-Ungariei, ci îi dădea și o bază

¹¹ Trebuie subliniat următorul aspect: concesiunea Offenheim a fost redusă la o treime, deoarece consorțiul german Strousberg se arăta și el interesat într-o astfel de întreprindere. Ultimul a fost preferat. Motivul invocat de oamenii politici români, pentru această preferință, era de ordin politic: „era mai puțin primejdios pentru țară a avea a face cu Prusia, stat de prim ordin, dar care nu era încă imperiul german, decît cu Austro-Ungaria, stat vecin cu România”. (D. Berlescu, *O pagină din istoria contemporană a României: recunoașterea independenței*, în „Studii și cercetări științifice, Ed. Academiei, vol. IV, fasc. 1—4, 1953, p. 520). Nu trebuie neglijat nici faptul că, prin reducerea consorțiului Offenheim, România își manifesta și pe această cale, opoziția sa față de pactul dualist austro-ungar.

¹² V. Netea, *op. cit.*, în loc. cit., p. 482.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ C.I. Băicoianu, *Studii economice, politice și sociale (1898—1940)*, București, 1941, p. 11.

¹⁵ Din februarie 1867, prim-ministru al guvernului de la Budapesta, I. Andrássy, a obținut o mare influență în politica externă a monarhiei. (R. Charnatz, *op. cit.* p. 87—88). Inițiator al politicii „itinerarului” fix”, opusă total curentului inițiat de Beust pe plan extern, el a servit cu devotament dubla monarhie, dar a acordat în permanență prioritate intereselor națiunii sale.

sănătoasă pentru a lega strâns, politicește, România de monarhia dublă. Rezultatul politic apărea cu atât mai important, cu cât o atitudine de acest fel a României i se înfățișa ca o mai bună garanție că politica acestei țări nu grăvează în afara intereselor sale.¹⁶ Elocvent, în acest sens, este interesul manifestat de baronul Gagern, care, în cadrul unei convorbiri purtate cu reprezentantul României la Viena¹⁷, P. P. Carp, în 1871, își exprima dorința ca cele două țări să încheie un tratat economic, tratat care urma să poarte denumirea de convenție, din motive dictate de necesitatea de a nu jigni Turcia, ca putere suzerană. Ca o consecință a întrevederii dintre cei doi oameni politici, ambele țări au acționat în vederea pregătirii convenției economice.

Guvernul român declara, fără echivoc, că este gata să facă înlesniri economice Vienei, dar cu condiția ca viitoarea convenție să fie încheiată între cele două state în cauză, fără imixtiunea Turciei, justificându-și poziția prin faptul că „era important pentru România de a face un act de autonomie”¹⁸.

În același sens, acționa și I. Andrassy care solicita Turciei înțelegere pentru a nu se opune intențiilor Austro-Ungariei de a încheia un tratat economic cu România care, de altfel, nu va avea caracterul „unui tratat între Suveran și Suveran, ci al unui simplu schimb ministerial de note”¹⁹.

Lezată, Poarta, secondată de Anglia și Franța, se opune invocând clauzele tratatului de la Paris din 1856 și firmanul de investitură din 1866 adresînd, în același timp, o circulară puterilor garante la 24 septembrie 1873²⁰, prin care interzicea României dreptul de a încheia convenții comerciale.

Protestînd, guvernul român a fost susținut de către Austro-Ungaria, Prusia și Rusia care, într-o declarație comună, adresată Porții, făceau cunoscut că vor negocia direct cu România, iar convențiile ce urmau să fie încheiate nu vor avea un caracter politic, nefiind semnate decît de miniștrii celor două țări în cauză. Concomitent, deși îngreuiate de poziția refractară a Turciei, tratativele româno-austro-ungare au fost continuate, iar la 22 iunie/4 iulie 1874, V. Boerescu trimitea agentului român la Viena, Costaforu, textul proiectului de convenție la care lucrase o comisie din decembrie 1873²¹.

Proiectul analizat la Viena, la începutul anului 1875, a suferit modificări în urma intervenției lui I. Andrassy cu scopul precis, dar nedeclarat, de a asigura interesele moșierimii maghiare.

Autorizat de guvernul român, la 22 iunie/4 iulie 1875, Costaforu semna convenția comercială cu Austro-Ungaria, informînd Bucureștiul: „Astăzi, 22 iunie, am avut cinstea, în calitate de agent diplomatic și delegat al Alteței Voastre, de a semna cu contele Andrassy, ministrul afacerilor străine și delegat

¹⁶ C.I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 11.

¹⁷ Idem, *Istoria politicii noastre vamale și comerciale de la Regulamentul Organic și pînă în prezent. (Relațiunile noastre comerciale cu Germania, Austro-Ungaria, Anglia, Franța, Italia și Rusia de la 1871—1902)*, vol. I, partea I-a, București, 1904, p. 94. (în continuare se va cita: *Istoria politicii noastre vamale și comerciale*).

¹⁸ Idem, *Studii economice, politice și sociale* (1898—1940), București, 1941, p. 11.

¹⁹ *Ibidem*, p. 12.

²⁰ V. Netea, *op. cit.*, în loc. cit., p. 488.

²¹ C.I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre vamale și comerciale*, p. 119.

al M. Sale Împăratului, convențiunea de comerț între Austro-Ungaria și România”²².

În țară, convenția a întâmpinat o înverșunată opoziție²³, în fruntea căreia se aflau M. Kogălniceanu, I. C. Brătianu A. G. Golescu²⁴. După lungi și înverșunate discuții, în urma prezentării raportului referitor la convenție de către I. Strat²⁵, dar mai cu seamă în urma strălucitei pledoarii a lui V. Boereseu, Camera și Senatul au votat convenția cu Austro-Ungaria²⁶.

Deși considerată de Costaforu drept „cea mai perfectă egalitate între ambele înalte părți contractante”²⁷, afirmația nu era justă și nu oglindea realitatea, deoarece din punct de vedere economic, convenția va avea rezultate dintre cele mai dezastruoase pentru industria română aflată la început de drum. Dar tot atât de adevărat era că, din punct de vedere politic, ea a constituit preludiul semnării unor convenții similare cu Rusia și Germania, care vor fi completate de aranjamentele comerciale încheiate cu Anglia, Franța, Elveția, Olanda și Italia²⁸. Gestul era foarte semnificativ. El anunța marele act politic ce va fi realizat în 1877 de către poporul român: independența națională.

²² *Memoriile regelui Carol I*, vol. VIII p. 15–16.

²³ La 4/16 iulie 1875, prințului Carol I i-a fost prezentată o petiție, purtând 1900 de semnături, prin care i se cerea să nu sancționeze convenția. Peste hotare, opoziția a declanșat o adevărată campanie împotriva convenției și a partizanilor ei, prin publicarea a numeroase broșuri anonime (*Memoriile regelui Carol I*, vol. VIII, p. 19).

²⁴ V. Netea, C.A. Rosetti, București, 1970, p. 305.

²⁵ Vezi *Raportul lui Ion Strat asupra convențiunii comerciale încheiate cu guvernul austro-ungar la 22 iunie st. n. 1875*, în V. Slavescu, *Ion Strat economist-financiar-diplomat (1836–1879)*, vol. II, București, 1946, p. 277–280.

²⁶ Convenția a fost promulgată la 26 mai/7 iunie 1876, iar începînd cu 1/13 iunie același an, a fost aplicată. (I. Tiberian, *Legăturile economice dintre România și Transilvania în perioada 1876–1886; aplicarea Convenției comerciale din 1875*, în „Studii”, tomul XXII, nr. 5, 1969, p. 906.

²⁷ N. Iorga, *Politica externă a regelui Carol I*, București, 1923, p. 108.

²⁸ I. Tiberian, *op. cit.*, în loc. cit., p. 906.